

a Esterri de Cardós em deien el 1934 que el coure servia per fer aixetes, i l'aram per fer calders.¹ En principi podem creure que aquest és l'ús més propi; i afanyem-nos a afegir que *aram* és avui un mot bastant anticuat en el parlar més corrent de Barcelona i d'altres ciutats (per més que no hi soni desusat); resta, però, encara ple de vigor en els ambients més rurals i en gent de pertot. Ara bé, també n'hi ha bastants que usen més *aram* que *coure* i li donen el valor d'aquest.

En efecte ens ensenya la toponímia que en certs llocs hi ha mines d'aram, que solen dir-ne el *Cau de l'Aram*, i per tant això ha de ser el metall simple, el coure, no l'aliatge: en sé un al Pinós de Mondòver (1963) i un altre a Olius de Solsona (1964), i a l'Alta Ribagorçana (Artiga de Cierco) diuen la *Mina de l'Aram* (1957); també hi ha *La Font de l'Aram*, una a la Roca d'Albera (que ara alguns afrancesats anomenen la *Font Minerale*), una altra en el Montnegre, baixant d'Horsavinyà cap a Pineda: un vell em deia que és perquè l'aigua «té gust d'aram», volent dir el lleuger regust que deixen a l'aigua les calderes, calderons i perols d'aram: sembla més aviat referir-se també al coure. No hi ha dubte que a d'altres pobles de Cardós entenen 'coure', puix que a Tavascan deien que eren d'aram les peces de deu cèntims, i a Estaon així i les paelles; a Morellàs (Vallespir) m'ensenyaven un lloc on un falsificador feia *xavos d'aram* 'de coure'. No tinc dades de l'ús viu del mot en terres insulars ni valencianes (fora de l'esmentada del Pinós i de «aram: coure» a Eivissa, PzCabrero), sí a d'altres localitats, on no sé si es refereix a un metall o l'altre (Illa de Tet, Arcu). Cf. encara EdFontserè, *CiFiNat.*, pp. 72, 74, 110, 112, 113.

Més doc. antiga, que en majoria es refereix al bronze, però en algun cas vol dir sens dubte 'coure'. El context és clar en aquell sentit pel que fa als següents: «calderes d'aram o de coure o de stany», doc. de Puigcerdà de 1288 (RLR IV, 508); «moneda d'or --- no crega en *eram* ni minve en or», *Usatges*, 87; «ell serp de coure, / aram, lautó, / en pal bastó, / més a través / per Moysés», JRoig (*Spill*, 13881); «per tota obra de coure feta, com són poals, olles, cànthers --- sia pagat --- en açò no són compreses coses fetes de lautó, ho de *aram*», doc. de 1481 (Moliné, ed. del *Consolat*, p. 233); «VAXELLA DE LA CUYNA: morteret de *coure* --- olla gran de *coure* o *aram*: cucuma ahenum --- olla de *aram* estanyada: olla aenea stanno illita», OPou (*TbPu.*, 227). És possible que les *VidesR.* en parlar de *lo bou de l'aram*, on havien de sucumbir uns cristians entenguin (1° 235v1) 'bronze' puix que tradueix «bovem aeneum» (718.9, però no ben segur, car *aeneum* de vegades és equívoc). En els docs. valencians de monedera del S. xv es parla sovint d'aliar *coure* amb *argent* (aa. 1417, 1476, BDC xxiv, 112.1, 13, 126.10), i com que també s'hi esmenten *dos garbells de aram* (a. 1465, ben a prop d'un *garbell de coure*, 125.38, 125.27) sembla també ser 'bronze'; no puc estudiar-ho a fons en aqueixos textos (també «dos calderes per a llavar grans de

aram», 123.30).

En castellà AERAMEN passant per *arambre*, amb dissimilació arribà a *alambre*, i el mot hi apareix en textos medievals i aragonesos amb el mateix valor doble que en català, veg. DCEC I, 76-77; *launes d'arambre* és encara «planchas de cobre» en la 1.ª carta de Colom (Barcelona, 1492) com es veu en la lín. 31 de la p. 3 del facsímil de C. Sanz. En el nostre poble fronterer, Mont-roig de Tastavins (en el Matarranya), un doc. de 1706 en aragonès l'usa encara amb el valor de 'coure': «ocho calderos de *arambre* --- tres ollas de bronze grandes y dos de *arambre* --- cinco cántaros de *arambre* --- tres cazos de *arambre*. Dos almireces de bronze» (*BoiHiGeogrBar.* II, 89; però d'altra banda *arambre* és 'bronze' en un inventari murcià de 1616, BRAE XIII, 495). A la fi, però, en castellà, el sentit de *alambre* s'ha fixat com a 'filferro'; i aquesta evolució no ha romàs del tot estranya a certs parlars veïns: oc. mod. *aran* 'filferro', i no solament m'anomenaren el filferro com a *fil d'aram* (*argolles de f. d'a.*) a Castelló de la Plana (1961) sinó que a l'Alta Ribagorça, a Bivills, vaig veure que, en dir *aram* tot sol, volien dir 'filferro' (1957).

Pel que fa a la forma del mot podem precisar encara que el pas fonètic de AERAMEN = ERAMEN a *ARAMEN que s'observa en cat., cast. i oc. es ja anterior a l'etapa romànica, car l'afi AERAMENTUM ens el documenta ben d'hora: en el Sermó de la Baixada de Crist a l'Infern, S. VI (o ja S. IV?), es llegeix *aramentum* en un dels mss., que potser no reflecteix el text original, però que en tot cas és copiat aproximadament cap a l'any 900 (Pirson, *KJRPb.* IX, i, 54).

DERIV.: *Aramejar*, *Aramar*; cf. bearn *aramat* 'enrojolat', 'socarrat' (Lespy); *aramatge*.

¹ En dir que «fabricaven *aram*» a la Farga de Vila rodona de Gaïà, el vell ferrer del poble (1964) sembla referir-se també al bronze.

Aramblador, llegiu *arramblador* (ARRAMBAR)
⁴⁰ *Aramó*, V. *alamó* Aranell, V. *nariu* (NAS) *Aran-ger*, *aranger*, *arangi*, *aranja*, *aranjat*, V. *taronja*

ARANYA, del ll. ARANĒA 'teranyina', 'aranya'. □
 1.ª doc.: orígens.

⁴⁵ Ja en la *Cròn.* de Jaume I: «semblava 'ns obra d'aranya, que tant hi haguésem més, e que-u perdésem en una poca d'hora» (Ag., 281): locució al·lusiva a l'obra pacient de l'aranya que amb temps i paciència prepara als seus enemics una mort traïdora, ineluctable. Els significats derivatius provenen o bé de la forma escamarlada del cos de l'aranya o de la seva acció agressiva, picadora i verinosa. En aquest sentit aviat es va aplicar al peix del gènere *trachinus* reputat per les ferides que dóna amb les seves verinoses pues ⁵⁰ [1361-5],¹ el qual ja dugué aquest nom en llatí tardà: «*aranae*, genus piscis, dictus quod aure feriat: habet enim stimulus e quibus percutit», St. Isidor (*Etym.* XII, vi, 18).

Ací també té el punt de partida la locució a *l'aranya-estira-cabells*: l'Hereu Escampa escapa de mans de